B. DIGNAS & E. WINTER, *Rome and Persia in Late Antiquity: Neighbours and Rivals*, New York, 2007, Cambridge University Press, 347 sayfa (18 Resim, 14 Harita ile birlikte). ISBN: 9780521849258

Emine BİLGİÇ*

Roma'nın doğu politikasını ele alan eserler genellikle *Romano-centrik* bir bakış açısına sahiptir: Roma'nın başarılarını övgü dolu sözlerle anlatmak, başarısızlıklarını ise tek bir cümleyle geçiştirmek ya da yenilgiye bir hilenin vesile olduğunu ileri sürmek gibi ortak bir eğilimleri vardır. Bununla birlikte, günümüzde doğu kaynaklarının incelenmesi ve içeriklerinin analizi araştırma birikimi içerisindeki yerleşik kanıların tartışılmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim, burada tanıtılacak olan eser arkeolojiden, epigrafi ve nümizmatığa değin geniş bir bilgi ağından faydalanmak suretiyle süreci her iki taraf açısından değerlendiren içeriğiyle önem taşımaktadır.

B. Dignas ve E. Winter tarafından hazırlanan kitap, ilkin 2001 yılında *Rom und das Perserreich. Zwei Weltmächte zwischen Konfrontation und Koexistenz* başlığı ile Almanca olarak ve ardından gözden geçirilmiş ve genişletilmiş İngilizce baskısıyla 2007 yılında Cambridge Üniversitesi tarafından bilim dünyasına sunulmuştur.

Kitap Contents, Figures, Maps, Preface, Abbreviations, Introduction, Part I: Narrative, Part II: Sources and Contexts, Appendix 1-2-3, Bibliography, Index of sources, Index of translated sources, Index of names, Index of place names ve son olarak General Index'ten oluşmaktadır.

Introduction bölümünde, Roma-Sasani ilişkilerinin aralanında yer alan Parthlar ve önceki dönemlere ilişkin kısa bir giriş yaptıktan sonra Roma-Sasani ilişkilerini M.S. III. yüzyıldan M.S. VII. yüzyıla kadar kronolojik olarak incelemektedir (1-9). Yine aynı bölüm içerisinde araştırma tarihi ele alınarak Geç Antik Dönem'e ilişkin daha ileri okuma önerileri sunulmuş; kapsam ve kaynak materyali bakımından H. Dodgeon ve S. Lieu'nun 1991 yılında kaleme aldığı *The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars A.D. 226–363. A Documentary History* ile G. Greatrex ve S. Lieu'nun 2002 yılında yayınlamış olduğu ilk kitabın devamı niteliğindeki (*Part II. A.D. 363–630*) (2002) eserleri kendi kitaplarına en yakın kaynaklar olarak gösterilmiştir.

Narrative başlıklı I. bölüm iki ana ayrımda toplanmıştır. Onlardan, *Rome and Iran to the beginning of the third century A.D.* adlı ilk ana başlıkta (9-18) M.S. III. yüzyılın başlarında Roma ve İran ilişkileri genel bir bilgi çerçevesinde sunulmaktadır. Bu ilişkilerin başlangıç noktası olarak M.Ö. III. yüzyılın ortalarında Seleukos Krallığı'nın doğu bölgesinde Parthların ortaya çıkması ile Romalıların yeni bir dünya gücü olarak kendini göstermesi ele alınır. Burada M. S. III. yüzyılın başında Roma'nın doğu eyaletlerinin ve Küçük Asya'nın durumu değerlendirilip daha sonra Parth Krallığı'nın Sasani hükümdarı I. Ardaşır tarafından M.S. 224 yılında yıkılmasıyla Ardaşır'ın Roma topraklarına atalarından miras kaldığı gerekçesiyle saldırı politikasına yönelmesi ve Roma'nın içinde bulunduğu karmaşık dönem anlatılmaktadır. *Rome and the Sasanian Empire: A chronological survey* adlı I. bölümün ikinci ana başlığı (18-44) Roma ve Sasani İmparatorluğu arasındaki ilişkiler, her biri II. bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınan *The third century: The origins of Sasanian interest in the West* (18-32); *The fourth century: The*

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dil. ve Kült. Böl., Antalya, emineblgc@windowslive.com

conflict escalates under Šāpūr II (309-379) (32-34); *The fifth century: Détente at the Roman Eastern frontier*'de (34-37); *The sixth century: The Sasanians renew their expansionist policy in the West*'te (37-44); *The seventh century: Might and decline of Sasanian power* (44-49) adlı 5 alt başlıkla verilmektedir.

Sources and Contexts başlıklı II. bölüm (53-266) dokuz ana başlıkla sunulmuştur. *Political Goals* adlı birinci ana başlıkta (53-63) geç dönemdeki Roma-Sasani sınırından bahsedilerek iki imparatorluğun siyasi amaçları değerlendirilmiştir. İkinci ana başlık *Warfare*'de (63-70) antik kaynaklar ışığında Sasanilerin savaş aletleri ve savaş taktikleri üzerinde durulmuştur.

Military Confrontations (70-119) adlı üçüncü ana başlık, arkeolojik buluntular, epigrafik belgeler ve nümismatik veriler ışığında Roma ile Sasani askeri çatışmalarını kronolojik bir biçimde ele alarak beş alt başlıkla sunmaktadır. Burada sırasıyla M.S. 230-233 yılları arasında I. Ardaşır ile Alexander Severus arasında meydana gelen savaşlar (71-77); I. Şapur'un M.S. 240-272 yılları arasında III. Gordianus, Arap Philippus ve Valerianus ile giriştiği mücadeleler (77-84); M.S. 298 yılında Galerius ile Narses arasındaki çatışmalar (84-88); Narses'in ardından tahta çıkan II. Şapur (M.S. 309-379) ve II. Constantius'un (M.S. 337-361) arasında meydana gelen savaşlar (88-90); Iulianus'un Pers Seferi (M.S. 363) ve bu sefer sırasında ölümü (90-94), İmparator I. Yezgirt (M.S. 399-420) ile Arkadius (M.S. 383-408) arasındaki ihtilaflar (94-98), Sasani monarşisinin zayıflaması ve yeniden güçlenmesi, Sasani-Doğu Roma Savaşları (M.S. 502-591) ve Sasanilerin Güney Arabistan'a doğru genişlemesi (98-109) ve son olarak VII. yüzyılda Sasani İmparatorluğu'nun zayıflayarak II. Hüsrev'in (Parvez) yükselişi anlatılmaktadır (109-115).

Dördüncü ana başlık esas itibarıyla önceki bölümde ele alınan savaşlar sırasında ya da sonrasında kurulan diplomatik ilişkilerin ele alındığı *The Diplomatic Solutions* (119-152) ismini taşır. Burada, Tigris'in (Dicle) yukarısında kalan bölgeler özelinde Arap Philippus - I. Şapur; Diocletianus - Narses; Iovianus - II. Şapur; II. Theodosius - V. Behram; Iustianus - I. Hüsrev ve Heraclius - II. Kavad arasında gerçekleşen anlaşmaları analiz edilmektedir.

Beşinci ana başlık *Arabia Between The Great Powers*'da (152-173) iki imparatorluk arasında yer alan ve stratejik bir öneme sahip olan Arabia bölgesi incelenmektedir. Bölgenin askeri bir üssü olan Hatra ve çöl krallığı Palmyra'nın her iki imparatorluğa karşı sergiledikleri tutum, sürdürdükleri politika aktarılarak II. yüzyıldaki Doğu Roma ve Palmyra'ya ilişkin veriler ortaya konulmuştur.

Altıncı ana başlık *Shared Interests*'de (173-210) Armenia'nın Parthlardan itibaren ekonomik önemi vurgulanarak, ticari ilişkileri biçimlendiren ortak çıkarlar ele alınmaktadır.

Yedinci ana başlık *Religion*'da (210-232) iki imparatorluk topraklarında etkin olan Hristiyanlık ve Zerdüştlük dinlerinin toplum ve imparatorluk yönetimi üzerindeki etkileri, bununla birlikte Hristiyanlığın Sasani İmparatorluğu'ndaki yeri ve Zerdüştlüğün Roma'daki yayılımı anlatılmaktadır.

Emperor and King of Kings adlı sekizinci ana başlık (232-242) Roma ve Sasanilerin yönetim organizasyonları karşılaştırılarak *İmparator* ve *Krallar Kralı* unvanları kavramsal açıdan değerlendirilmektedir.

Dokuzuncu ana başlık *Exchange of information between West and East*'de (242-266) Doğu ile Batı arasında ekonomik, kültürel, sanatsal, sosyal ve diğer alanlarda ki bilgi alışverişinin niceliği üzerinde durularak, bu etkileşim süreci özellikle Bizans-Sasani sınır bölgeleri özelinde araştırılmıştır.

Eser, birbiri ardına gelen Sasani ve Roma İmparatorları'nın listeleri (266); iki taraf arasındaki mücadelelerin kronolojisi (268); Hellence ve Latince kelimeleri açıklayan küçük bir sözlükten oluşan (273) üç Ek'in yanı sıra modern literatür ile antik kaynaklar, kişi ve yer isimlerinden oluşan *index*'ler (326-347) ile son bulmaktadır.